

Problém zlatého meteoritu

Jedným z častých argumentov o zlate ako peniazoch je poukazovanie na fakt, že zlato je vzácne. A preto je údajne peniazmi. Fyzická vzácnosť zlata však nie je tým hlavným, čo ho „odsúdilo“ na to, že sa stalo peniazmi. Inými slovami to nie je jeho výskyt na Zemi, ktorý zo zlata robí peniaze. Peniaze z neho urobilo to, že relatívne najlepšie reflektovalo v jedno obdobie ľudstva sprostredkovanie dlhovej výmeny a úrokovú mieru. To, že sa nejedná o problém vzácnosti ako takej, ale o reflexiu úrokovej miery, sa dá ukázať na jednom myšlienkovom experimente, ktorý sa nazýva tzv. „problém zlatého meteoritu“.

Čo by sa stalo, ak by zasypali Zem zlaté meteority (a nemalo by to devastačný dopad na planétu) a zlato by bolo v tom čase v nejakej forme považované za peniaze? Prestalo by sa zlato ako peniaze používať? Vzrástli by ceny vyjadrované v zlate násobne a úmerne tomu, koľko zlata by meteority obsahovali? Mali by meteority katastrofický dopad na prisudzovanie hodnoty zlata? Stalo by sa potom zlato bezcenné? Odpoveď nebudeme hľadať prostredníctvom ekonomicky naivných argumentov o tom, koľko ton zlata by na Zemi takto pribudlo a ani o pravdepodobnosti tohto javu. Budeme postupovať inak.

Popíšeme si ekonomické pozadie tejto hypotetickej udalosti. Najprv si povieme od čoho závisí kúpna sila peňazí = zlata. Potom si ukážeme na základe čoho sa mení kúpna sila zlata, či už by sme mali 100 % rezervný alebo frakčný systém bankovníctva alebo súčasný fiat systém. Následne si popíšeme, kedy a za akých podmienok sa dostáva ťažbou nové zlato do ekonomického spoločenstva, ktoré zlato ako peniaze používa. No a nakoniec si popíšeme výsledok dopadu meteoritov v kontexte dvoch ekonomických systémov - katalaktického (trhového, slobodného) ekonomického systému a následne v kontexte politického ekonomického systému.

Kúpna sila peňazí – zlata a jej zmeny a zmeny dopytu po zlate (peniazoch) v ekonomickom systéme

Ako sme si ukázali vo viacerých predchádzajúcich článkoch¹, kúpna sila peňazí je odvodená od toho, ako vedia peniaze sprostredkovať dodatočnú jednotku dlhovej výmeny ako takej, ktorej ekonomickým parametrom je úroková miera. Kým odvodzovanie tzv. výmennej hodnoty statku (objective exchange value) od úžitkovej hodnoty (use value) statku hovorí o miere jeho vymeniteľnosti v ekonomickom spoločenstve na základe jeho vnímaných úžitkových vlastností (v princípe sa jedná o tzv. marketability statku; od neho odvodzuje kúpnu silu napr. Menger a po ňom Mises, či Rothbard), tak pripísanie výlučne výmennej hodnoty statku viacerými subjektmi hovorí o jeho peňažnosti (moneyness); t.j. výmenná hodnota daného statku je dopytovaná *per se a pripisujú mu ju všetci ľudia identicky*. Ako sme si ukázali, je to jedine dlhová výmena, ktorá umožňuje pripisovať nejakému statku len výmennú hodnotu viacerými subjektmi naraz bez toho, aby mu subjekty pripisovali úžitkovú hodnotu, t.j. aby neodvodzovali subjekty inverzne výmennú hodnotu daného statku od jeho úžitkovej hodnoty. Ukázali sme si, že peniaze môžu byť jedine statok, ktorým ekonomické subjekty vhodne a správne reflektujú

¹ Pošvanc, M.: Problém kúpnej sily peňazí a jej objektivizácie Mises-Rothbard-ovou vetvou rakúskej ekonomickej školy alebo prečo Bitcoin nebude peniazmi. WWW DOCUMENT <<https://viagold.sk/problem-kupnej-sily-penazi-a-jej-objektivizacie-mises-rothbard-ovou-vevrou-rakuskej-ekonomickej-skoly-alebo-preco-bitcoin-nebude-peniazmi-finalna-verzia/>>

úrokovú mieru, čo im umožňuje sprostredkovať marginálnu jednotku dlhovej výmeny². Peniaze takto nadobúdajú svoju kúpnu silu. Ako sa im kúpna sila následne mení?

Zmena kúpnej sily peňazí nemá ako prísť v prípade nejakej priamej realizovanej výmeny zlata za statky. Nie je k tomuto žiaden dôvod. Cena, t.j. výmenný pomer zlata voči inému statku je realizovaná na základe aktuálne vnímaného dopytu a ponuky po zlato a po menenom statku, so zohľadnením všetkých známych faktorov, ktoré v ekonomickom spoločenstve subjekty realizujúce predmetnú výmenu vnímajú. Nech je to už čokoľvek.

Zmena kúpnej sily môže prebiehať jedine v kontexte času. A explicitné je to v rámci dlhovej výmeny. Môžeme si to ukázať najprv v individuálnom zlatom štandarde, následne v bankovom zlatom štandarde – mena so 100% krytím alebo frakčným krytím rezervami zlata a nakoniec vo fiat systéme, kedy nemá fiat mena oficiálne prepojenie na zlato.

Zmeny kúpnej sily spôsobené dvoma subjektmi v dlhovej výmene.

Subjekt X (veriteľ) vlastník zlata požičia v čase t zlato subjektu Y (dlžník). Y použije v čase t zlato na nákup nejakých existujúcich statkov pre svoj ekonomický projekt, ktorého výsledky chce v budúcnosti v čase $t+1$ predať a získať tak istinu a úrok pre veriteľa (plus svoj zisk). Ako vidno zlato v tomto prípade sprostredkovalo dlhovú výmenu v čase t a zároveň sprostredkovalo nákup nejakých spoločenských úspor v čase t . To, že úspory reálne existujú je dôležitá poznámka; zlato len sprostredkovalo ich presun od nejakého podnikateľa, ktorý ich v minulosti v čase $t-1$ vytvoril – pravdepodobne rovnako na báze dlh. Nepresúvajú sa pritom žiadne úspory, ktoré neexistujú. Investície sa vždy rovnajú použitým úsporám.

Ak bude Y v čase $t+1$ úspešný (situácia A), nie je dôvod, aby zlato strácalo svoju kúpnu silu. Naopak. Bolo použité podľa plánu. Ak však Y v čase $t+1$ neuspeje (situácia B), istinu a úrok v podobe zlata nevráti. Práve vtedy sa relatívne zníži kúpna sila zlata oproti plánovanej situácii A. O koľko? O realizovanú mieru straty X (tá môže byť ešte kompenzovaná predajom kolaterálu, ktorý Y ponúkol pri dohode o dlhovej výmene v t). Ako sa kúpna sila zníži? K situácii B viedlo to, že sa použili nejaké kapitálové zdroje nakúpené Y v čase t na jeho projekt, ktorý však skrachoval. Kúpna sila zlata teda klesne o stratu predmetného projektu. Stratu realizuje celú či už X alebo Y (Y v prípade, že X siahne na jeho kolaterál). Prečo kúpna sila klesá? Zdroje sa minuli na niečo, z čoho sa nič nevyprodukovalo. Kým v situácii A spoločenstvo získava nové produkty, ktoré uspokojujú potreby jeho členov a ktoré sú za zlato ďalej nakupované (kúpna sila zlata stúpa), tak v situácii B predmetné produkty neexistujú, pričom sa na neekonomický projekt minuli existujúce kapitálové zdroje, ktoré niekto predtým v čase $t-1$ vyrobil a ktoré boli reálnymi úsporami ekonomického spoločenstva. V situácii B sú fuč, a fuč je aj to, čo sa za dané statky mohlo alternatívne vyprodukovať. Zdroje sa minuli bez pridanej hodnoty. Dlh skolaboval. Kúpna sila zlata, ktoré zo spoločenstva kúpou kapitálových statkov prostredníctvom Y v čase t nezmizlo, musí relatívne klesnúť. Relatívne preto, lebo spoločenstvo je väčšinou náchylné na to, aby sa podporovali produktívne projekty a nie neproduktívne. Ak by sa podporovali len neproduktívne projekty, výsledkom by bola absolútny pokles kúpnej sily zlata, ktorý by sa prejavoval v nejakej extrémnej situácii tým, že si za zlato nie je čo kúpiť. Typickým príkladom je nejaký výsledok vojny, kedy sa doslova ničia a likvidujú všetky ekonomické zdroje.

² Detailnejšie a rozsiahlejšie som o tom písal v Pošvanc, M. Teória intersubjektívne vnímanej hodnoty peňazí. WWW DOCUMENT <<http://viagold.sk/teoria-intersubjektivne-vnimanej-hodnoty-penazi/>>

Zmeny kúpnej sily spôsobené bankami.

Čo sa deje v prípade, že je táto výmena sprostredkovaná inštitúciami? To isté. Jediný vedľajší produkt je znižovanie spreadu daných výmen. Dôvodom angažovania sa inštitúcií – profesionálov, je existencia spreadu, ktorá musí byť na individuálnej úrovni vysoká. Dôvody pre vyššiu šírku spreadu sú hneď viaceré. Problém vymáhania pohľadávky na individuálnej úrovni, problém vzájomného stretnutia potenciálneho veriteľa s dlžníkom v kontexte obsahu ale i rozsahu výmeny, vzájomný súlad o výške úrokovej miery, či ostatných podmienkach výmeny a pod.. Tento široký spread využívajú špecializovaní podnikatelia = banky a svojou konkurenčnou činnosťou ho znižujú.

Ako? Štandardizujú podmienky dlhu, obracajú sa na právny systém s problémom vymáhania dlhu, diverzifikujú riziko, čím umožňujú znižovať úrokovú mieru, získavajú nové zlato od baní a samozrejme sú miestom, kde sa môžu rôzni potenciálni dlžníci s rôznymi potenciálnymi veriteľmi stretnúť, resp. veriteľom i dlžníkom poskytujú služby za dané sprostredkovanie. Na svoje aktivity nepoužívajú len priamo obeh peňazí = zlata, avšak používajú i rôzne substitúty, ktoré nazývajú meny, ktoré sú do zlata konvertibilné. Čím sú ich aktivity ekonomicky úspešnejšie – dosahujú zisk, tým lepšie dokážu sprostredkovať vzťah veriteľ/dlžník a naopak, v prípade neúspechu krachujú a opúšťajú trh. Vzťah veriteľ/dlžník vedia banky sprostredkovať nielen priamo prostredníctvom peňazí, ale i vzájomným započítaním si dlhov klientov bánk v peniazoch vyjadrených a to ako v priestore (medzi ľuďmi navzájom), tak i v čase. Platí potom, že čím sú ich aktivity ekonomicky úspešnejšie, tým menej peňazí = zlata, je potrebného a tým viac klienti využívajú meny (IOU banky, záväzky), ktoré sú produktom bankového sektora.

Mena mení svoju kúpnu silu obdobne ako peniaze – závisí to od toho, ako sa darí / nedarí bankovému sektoru, ktorý menu používa na sprostredkovanie vzťahu veriteľ / dlžník. Ak úspešne – dlhy sú naplnené a splatené, mena zvyšuje kúpnu silu a naopak. V prípade, že bude projekt neúspešný, vytvorený záväzok v čase t nie je splatený, čo spôsobuje, že mena v čase $t+1$ stráca relatívne svoju kúpnu silu a naopak samozrejme. Banková činnosť je potom úspešná vtedy, pokiaľ úspešné projekty prevyšujú tie neúspešné. Rovnako platí, že v prípade, že by banka „zakryla“ svoju neúspešnú aktivitu prostredníctvom novo-vydanej meny v $t+1$ bez toho, aby bol záväzok vytvorený voči nejakému aktívu (projektu), kúpna sila meny by rovnako klesala; v obehu by bolo viac jednotiek meny, ktorých kúpna sila by bola nižšia vzhľadom na to, že sa jedná o tzv. *counterfeit credit*³.

Z uvedeného vyplýva, že dopyt po zlato (novom i v obehu) v prípade úspešnosti bankového systému klesá a naopak. V prípade neúspešnosti bankového systému ľudia naďalej potrebujú mať zabezpečenú likviditu, čo spôsobuje zas naopak zvýšený dopyt po zlato = peniazoch (novom i v obehu). Tým môžu klienti bánk v slobodnom systéme efektívne ovplyvňovať konkurenčné správanie sa bankového sektora, od ktorého je zlato indiferentné. Zlato totižto poskytuje likviditu rovnako ako meny bankového systému. Zlato je inými slovami konkurenčným artiklom *per se* celému finančnému bankovému systému, bez ohľadu na to, že systém s ním pracuje.

Fiat systém

³ Termín používaný napr. K. Weinerom. Vid' v Weiner, K. Monetary Metals. Gold Economics. WWW DOCUMENT <<https://monetary-metals.com/gold-economics/>>

Je otázne, či by fiat bankový systém vznikol v slobodnom spoločenstve alebo nie. Avšak potreba peňazí = zlata je vo finančnom systéme tým menšia, čím viac platia dohody o dlhu, existuje efektívny právny systém vymáhania dlhu a slobodná konkurencia tlačí banky podporovať čo najviac zmysluplné ekonomické projekty. Ak by sme si zidealizovali slobodný bankový systém a slobodnú spoločnosť (bez intervencií štátu), skôr sa priama potreba zlata v tejto spoločnosti vytráca, ako by mala byť veľmi výrazná. Potreba peňazí = zlata by však s veľkou pravdepodobnosťou asi nezmizla a to vzhľadom na permanentnú prítomnosť nejakého druhu neistoty, či rizika spojeného s riadením a manažmentom dlhu.

Je to však skôr politické riadenie a politické intervencie, ktoré vo finančnom systéme spôsobujú stres. A samozrejme následný zvýšený dopyt po zlate zo strany ľudí, ako poistky voči chybám bankového sektora, ktorý je pod vplyvom politickej moci a zabezpečenia si nezávislosti od produktov tohto sektora. Dôvodov pre zlyhanie fiat systému pod politickým vplyvom je viacero. Prvým dôvodom sú priame regulácie a intervencie do pôsobenia do tohto sektora, ktoré musia nevyhnutne pôsobiť distorzne. Po druhé je to právny systém a súvisiace pravidlá o vymáhaní dlhu. Keďže tvorcom týchto pravidiel je štát, ktorý je zároveň aj dlžníkom, nesmie nikoho prekvapiť, že situáciu zneužíva. Inflácia a hyperinflácia kúpnej sily politicky ovládaných mien, nie je ničím prekvapivým. No a po tretie je to pôsobenie štátnych intervencií aj voči dlžníkom samotným; platí tu veľmi jednoduchá poučka, čím viac regulácií a daňového bremena na dlžníkov (podnikateľov a ľudí – dlžníkov vo fiat systéme) štát uvaľuje, tým sa zvyšuje pravdepodobnosť toho, že obsluha dlhu z ich strany môže skolabovať, čím kolabuje i finančný systém na dlhu postavený. Vyšší dopyt po peniazoch = zlate v politicky ovládanom systéme nie je teda ničím prekvapivým, bez ohľadu na to, že je to práve politická reprezentácia, ktorá o zlate vyhlasuje, že sa jedná len o relikviu minulosti. Je to práve zlato = peniaze, ktoré zabezpečuje nezávislosť klientov od týchto politicko-systematických rizík.

Problém peňažnosti riešili ľudia v minulosti prostredníctvom viacerých statkov a až to nakoniec vyústilo do používania zlata (a striebra) ako najlepších peňazí. Popísali sme si od čoho závisí kúpna sila po zlate a ako sa mení dopyt a ponuka po zlate. Tieto komodity inak neboli nikdy rigidné (napr. na rozdiel od kryptomien) a vždy sa pridávali do obehu ich nové jednotky. Ťažbou. Avšak ako ľudia vedeli, že je nutné novú peňažnú jednotku do ekonomického systému pridať? U všetkých ostatných statkov mimo peňazí, nás o tom informujú ceny, na základe ktorých je možné určiť ziskovú maržu v danom odvetví. Na základe čoho však ekonomicky rozhodnúť, či pridať alebo nepridať do obehu novú jednotku zlata, ktoré bolo peniazmi, ak sú náklady a zisk v jednotke zlata určované? Musíme pritom odpovedať na nasledujúcu otázku:

Kedy je ťažba zlata výnosná z hľadiska jeho monetárneho dopytu?

Ťažba zlata môže byť výnosná z hľadiska dopytu po jeho úžitkových vlastnostiach (napr. šperky). Tento druh dopytu nás však nezaujíma. Zaujíma nás čisto dopyt po jeho monetárnych vlastnostiach. Ťažobnú spoločnosť samozrejme nezaujíma druh dopytu po novom zlate. Jednoducho hľadá a ťaží zlato. Skúsme však len pre potreby našej práce predpokladať, že zlato má v prípade tohto článku len monetárny dopyt. Aby sme nemuseli riešiť zmeny dopytu z hľadiska jeho úžitkových funkcií. Rovnako predpokladajme, že naša ilustratívne ekonomické spoločenstvo používa peniaze v podobe zlata; t.j. spoločenstvo má nejakú formu bankového zlatého štandardu, ktorý rovnako implikuje existenciu trhových mechanizmov. Čiže nepredpokladajme zatiaľ žiadne politické vplyvy. A rovnako predpokladajme, že finančné inštitúcie pôsobiace na trhu nemenia svoje rezervy zlata. A ešte pre posledné zjednodušenie

popisu predpokladajme, že v ekonomickom spoločenstve je len jedna trhová úroková sadzba bez ohľadu na rôznu maturitu dlhu, či riziko dlhu a dlžníka a pod.; tieto faktory by úrok v realite menili. Zmeny náhľadu bane na jej ťažobný projekt totižto súvisia minimálne s týmito predpokladmi. Samozrejme v realite budú dané faktory rovnako vplývať na celý sektor ťažby zlata, avšak z hľadiska princípov sa nezmení nič, dané faktory by v realite boli započítané do rozhodovania sa ekonomických aktérov automaticky. A popis princípov nám tieto predpoklady zjednodušia.

Dodatočná jednotka zlata je vyťažená samozrejme potom, ako sú náklady na ťažbu nižšie ako výnosy z ťažby. Z hľadiska bane je to veľmi jednoduché. V prípade, že sú všetky nákladové položky nižšie ako je jedna unca zlata, bude ťažiť. Vzhľadom na to, že si popisujeme ťažbu komodity používanú ako peniaze a v spoločenstve je napr. 5 % úroková miera, tak baňa bude ťažiť, ak dokáže za 1 uncu zlata vyprodukovať (dostať zo zeme) viac ako 1,05 unce zlata; to o koľko viac potom závisí od miery požadovaného zisku v sektore ťažby. Tí, čo držia už vyťažené zlato, sú ho ochotní totižto za 5 % požiť. A ak ho požívajú bani, tak získajú to, čo požadujú a baňa, ak dokáže vyprodukovať nad 1,05 unce ostáva na trhu, resp. rentabilita ťažby uspokojí minimálne dlžníkov.

Zdá sa to ako jednoduchý problém. Problém je ho však popísať z ekonomickej stránky. Čo sa vtedy v ekonomickom spoločenstve deje. Ako sa stane, že ťažobná spoločnosť nakúpi všetky nákladové položky pod dané hranice? Čo sa rovnako deje, ak úrok v spoločenstve klesá a ak stúpa? Prečo vtedy bani klesajú, resp. narastajú náklady a podľa toho na trh prichádza alebo z trhu odchádza marginálny bankský projekt, ktorý sa stáva buď ziskový alebo stratový?

Problém popisu je ten, že cena ťažby (náklady) sú určované v zlate a rovnako tržby sú určované v zlate. Druhy nákladov vlastník bane pozná; vie, že musí nájsť ložisko, vie, že potrebuje pokryť náklady na prácu a na technológiu ťažby a vie že musí produkovať aj nejaký zisk. Problém však je, či uncu predá, resp. za aké množstvo uncí si dokáže jeho náklady kúpiť a ostať následne v zisku – a pozor popisujeme predpoklad, že uncu zlata niekto chce len na monetárne účely; nie kvôli jej úžitkovej hodnote (napr. na šperky). Na základe čoho bude teda po dodatočnej unci zlata dopyt, napr. zo strany nejakej finančnej inštitúcie alebo aj individuálneho človeka? Čo sa zrazu v pozadí udeje, že nejaký bankský projekt sa stane stratovým resp. ziskovým?

Vzhľadom na to, že zlato je používané ako peniaze a ako tvrdím, peniaze získavajú svoju kúpnu silu na základe sprostredkovania dodatočnej jednotky dlhovej výmeny, to bude spojené s odhadom výšky a zároveň potenciálneho poklesu/rastu úrokovej miery. Úroková miera môže ostať v spoločenstve nezmenená, môže však aj klesať a aj rásť. Pre popis toho, čo sa v daných prípadoch deje, musíme popísať teda tri situácie. Čo sa deje a dialo pri rovnakej úrokovej miere, čo sa deje pred jej poklesom a aký to má dopad na pohľad bane na ťažbu, keď úrok nakoniec klesne a čo sa deje pred stúpnutím úroku a aký to má dopad na pohľad bane na ťažbu, keď úrok nakoniec stúpne.

Prípady. V spoločenstve ostáva úroková miera nezmenená, napr. 5%. To, že je v spoločenstve nejaká, napr. 5% úroková miera v čase t je niečoho výsledok. Je to výsledok toho, ako ekonomické spoločenstvo pristupuje k budúcnosti a do akej miery bude nepriame uspokojovanie potrieb členov spoločenstva smerom do budúcnosti preferované. Od toho sa neodvíja len úroková miera, ale aj kúpna sila peňazí – zlata. V čase t , keď sa rozhoduje o výške úroku a tým pádom o anticipovanej kúpnej sile peňazí, je spoločenstvo vybavené nejakými statkami. Vybavenosť danými statkami nie je automatická. Je závislá od toho, čo sa dialo v t -

1. Ak sa medzi obdobím $t-1 \rightarrow t$ finančným inštitúciám v priemere darilo správne odhaľovať úrokovú mieru a v priemere správne odhadovať ekonomické projekty tak, aby nebol bankový sektor ako celok v strate, tak sa nemala prečo meniť ani kúpna sila zlata. A v prípade, že sa nemení ani úroková miera tak, sa nemení ani odhad zmien kúpnej sily peňazí smerom k $t+1$.

Minulý ekonomický proces zabezpečil nejakú vybavenosť statkami a kúpna sila zlata je na rovnakej úrovni ako bola dajme tomu v $t-1$ ⁴. To určuje nejakú cenovú hladinu kapitálových statkov a práce. Od tejto cenovej hladiny vie baňa odvodiť, aké sú jej náklady a výnosy. Jej náklady sú ešte závislé od toho, ako dobre vie nakúpiť pracovnú silu a ako dobre vie zlepšiť technologický proces ťažby. Čím je úspešnejšia tým je samozrejme ziskovejšia. Stále však platí, že hranica toho, či sa stane marginálnou baňou, by bola na úrovni nákladov vo výške 100 uncí a výnosov vyšších ako 105 uncí.

Treba si uvedomiť, že nová peňažná jednotka peňazí na trhu stále sprostredkováva dodatočnú dlhovú výmenu a situácia „smeruje“ k rovnováhe pri úrokovej miere 5%⁵. Nová peňažná jednotka pochádza v tomto prípade buď z bane alebo od marginálneho holdera už vyťaženého zlata, ktoré sa dostáva do obehu pri 5 % úrokovej sadzbe. Dopyt po novom zlate teda existuje v kontexte dopytu po dodatočnej výmene, ktorú sú ochotní podstúpiť vlastníci kapitálových zdrojov a potenciálni dlžníci pri 5 % úrokovej sadzbe a nezmenenej kúpnej sily peňazí súvisiacej s našim predpokladom o toho, že banková činnosť v spoločenstve nie je v strate.

Prípád druhý. V spoločenstve sa úroková miera zníži, z 5 % napr. na 4%. Platí to isté čo v prípade jedna, avšak zmena úrokovej miery nás informuje o viacerých nových skutočnostiach. Ekonomické spoločenstvo je omnoho viac optimistickejšie ohľadne budúcnosti, kedy predpokladá, že doterajšie projekty, ktoré museli súťažiť o kapitálové zdroje, museli zabezpečovať minimálne 5% návratnosť, tak teraz stačí, ak budú zabezpečovať len 4%. Ak je popritom predchádzajúca banková činnosť úspešná, bankový sektor ako celok sa nachádza v zisku, zmení to náhľad i na kúpnu silu peňazí, ktorá sa zvýši⁶. Opätovne je ekonomické spoločenstvo vybavené nejakými kapitálovými statkami a vzhľadom na rast kúpnej sily a pokles úrokovej miery, sa zmení náhľad na náklady banského projektu. Ten jednak nepotrebuje pri vynaložení 100 uncí zabezpečiť viac ako 105 uncí zlata, ale len viac ako 104 uncí zlata. A na strane druhej by rovnako vedel vlastník bane nakúpiť svoje náklady miesto 100 uncí za menej, vzhľadom na náš predpoklad rastu kúpnej sily, kvôli úspešnosti bankárov, ktorí v minulosti sprostredkovali správnu alokáciu zdrojov. Samozrejme rovnako platí to, čo sme uvideli v prvom príklade, že ešte aj samotná baňa môže znižovať svoje náklady v zmysle lepšieho nákupu práce a technologického zefektívnenia ťažby. To všetko mení náhľad na marginálnu baňu. A na trh tak prúdi vyššie množstvo zlata aj z tejto bane. Dopyt po novom

⁴ Pokles kúpnej sily peňazí by sa dostavil vtedy, ak by finančné inštitúcie neboli vo svojej činnosti v priemere úspešné; bankový sektor by ako celok čelil strate. Stále to však neznamená, že by sa na základe toho musela zmeniť aj úroková miera. Je to len pravdepodobné. Rovnako ak by bola banková činnosť vysoko úspešná (bankový sektor by bol ako celok v zisku) a kúpna sila peňazí by rástla, neznamenalo by to, že by sa mala znižovať i úroková miera. V tomto prvom príklade len pre zjednodušenie predpokladajme, že sa kúpna sila peňazí závislá od bankovej činnosti nemení a nemení sa ani výška úroku.

⁵ Na trhu a v skutočnosti nič také ako rovnováha samozrejme neexistuje; opätovne sa jedná jedine o popis princípu.

⁶ Opätovne len upozorňujem, že sa jedná o predpoklad pri výklade. Pokles úroku a zvýšenie kúpnej sily peňazí sú oddelené fenomény. Pri raste kúpnej sily, môže teoreticky úrok aj klesať aj rásť a aj ostať nezmenený. Úrok je nezávislý fenomén od peňazí a úspor v ekonomickom spoločenstve. Pozri detailnejšie v Pošvanc, M: Teória úroku. Revízia rakúskeho prístupu a v Príloha č.1. práce s názvom: Postrehy, spojitosti a polemika s prácou Pavla Potužáka. WWW DOCUMENT <www.viagold.sk>

zlate pritom stále existuje v kontexte dopytu po dodatočnej výmene, ktorú sú ochotní podstúpiť vlastníci kapitálových zdrojov a potenciálni dlžníci už len pri 4 % úrokovej sadzbe a predpokladanej rastúcej kúpnej sile peňazí súvisiacej s tým, že banková činnosť je úspešná. Na trh však prichádza prirodzene a potrebné omnoho viac zlata. Ak by zároveň nebolo banskej činnosti, holderi zlata, ktorí boli v prvom príklade zvyknutí na 5% úrok, by spôsobovali tlak na vyššiu úrokovú mieru, akú ekonomické spoločstvo odhaduje, čo by viedlo k neoptimálnemu využívaniu ekonomických zdrojov.

Prípad tretí. V spoločnosti sa úroková miera zvýši, z 5% napr. na 6%. Platia tie isté javy ako v prípadoch jedna a dva, len opačné. V tomto prípade predpokladajme, že medzi časom $t-1 \rightarrow t$ nebola banková činnosť úspešná a bankový sektor je ako celok v strate. Zákonite klesá i kúpna sila peňazí – zlata. To má vplyv na to, že odchádza z trhu baňa, ktorá nie je schopná zabezpečiť viac ako 106 uncí zlata a zároveň jej relatívne vzrastú náklady (vzhľadom na predpoklad poklesu kúpnej sily zlata). Na trh prúdi menej zlata v kontexte toho, že ekonomické spoločstvo vníma menšiu potrebu uspokojovania potrieb nepriamym spôsobom prostredníctvom dlhovej výmeny. Avšak finančný sektor rastom úrokovej miery zas láka existujúcich holderov skôr vyťaženého zlata vložiť ich do ekonomického obehu. Tieto vzájomné proti-sily opätovne zabezpečujú, že trh smeruje k nejakej rovnováhe do okolia 6% úrokovej miery. Banské projekty zároveň zabezpečujú, že holderi zlata nevyženú úrokovú mieru výrazne nad 6%.

Na slobodnom trhu sú všetky vyššie popísané mechanizmy realizované cez rôzne špecializované inštitúcie, bankové domy, ktoré sú market-makers na trhu s dlhom a úrokovou mierou. A všetko je ovplyvňované i samotnou organizáciou bankovej činnosti; t.j. či by spoločnosť preferovala 100% rezervný systém alebo by malo frakčný systém bankovníctva s clearingovou bankou. V prípade frakčného systému bankovníctva by bol dopyt po novom zlate na trhu ovplyvnený napr. aj tým, ako efektívne a dobre vedia banky manažovať dlh v čase a priestore a odhadovať úrokovú mieru, čo by sa premietalo v prirodzenom znižovaní / zvyšovaní trhom objavovaných rezerv zlata (peňazí) a bolo závislé i od právnych súvislostí s vymáhaním dlhu a právnej istote v spoločnosti a pod.. Samozrejme platí, že čím úspešnejšie by frakčné banky vo svojej činnosti boli (čím menej by ich krachovalo), tým menej peňazí ako rezerv v podobe zlata by spoločnosť potrebovalo⁷. V realite je samozrejme ťažba ovplyvnená aj priemyselným dopytom po zlate.

Meteority dopadli – čo sa bude diať?

Po popísaní toho, ako peniaze nadobúdajú kúpnu silu, ako sa mení dopyt po ich množstve a ako sa mení dopyt po nich v kontexte ich ekonomického pôsobenia v bankovom systéme, môžeme predstúpiť priamo k myšlienkovému experimentu o dopade meteoritov. Čo sa stane s hodnotou zlata ak dopadnú na Zem zlaté meteority? Ako uvidíme, závisí to od viacerých premenných a zároveň toho, aké spoločstvo by ľudia mali – či by šlo o katalaktický (trhový, slobodný) systém a či by sa jednalo o politický regulovaný systém.

Vo všeobecnosti sa predpokladá, že po dopade meteoritov by sa ceny ekonomických statkov vyjadrené v zlate, resp. ekvivalente meny bankového sektora, ktorá je do zlata konvertibilná,

⁷ Frakčné bankovníctvo s rezervami zlata (ako peňazí) nie je vôbec problémom. Rovnako nemusí byť problémom ani fiat bankový systém; t.j. bankový systém založený len na IOUs bez finálneho eliminátora dlhu zlata. Pozri Pošvanc M. Manifest za slobodné a frakčné bankovníctvo. WWW DOCUMENT <<https://viagold.sk/manifest-za-slobodne-a-fracne-bankovnictvo-finalna-verzia>>

zvýšili postupne aj keď nesúmerne o toľko, o koľko nového zlata by vďaka meteoritom v spoločnosti pribudlo. Postupne a nesúmerne preto, lebo peniaze – nové zlato – by sa spoločnosťou šírilo postupne.

Nie tak zhurta. Nie je to také jednoznačné. A závisí to od viacerých premenných. Kúpna sila zlata nie je daná. Ako by malo byť zjavné z tu vyššie realizovaného popisu, kúpna sila je odvodená od dopytu po sprostredkovaní dodatočnej jednotky dlhovej výmeny. Až následne od početnosti zlata. Na to, aby sa v spoločnosti vyskytli vyššie ceny v zlate, je preto potrebný buď kolaps ekonomickej činnosti, ktorá je cez dlh realizovaná, čo následne relatívne znižuje kúpnu silu peňažnej jednotky (ceny rastú), alebo by sa museli nové peniaze (komodita) objaviť v spoločnosti z ničoho nič a doslova zadarmo.

Musíme si uvedomiť, že aj ťažba z meteoritov má svoje ekonomické limity. Náklady ťažby musia byť nižšie ako výnosy z ťažby. Problém ťažiara je samozrejme umiestniť na trh novú jednotku produktu. V katalaktickom (slobodnom / trhovom) spoločnosti to závisí od dvoch premenných: A) dopytu po dodatočnej dlhovej výmene, t.j. ako veľmi vyspelý bankový systém spoločnosť má v kontexte správneho objavovania úroku a potreby množstva zlata, čo vlastne ovplyvňuje tržby ťažiara, a B) ekonomicky zmysluplnej možnosti pridania novej jednotky do obehu, t.j. ako veľmi lacné / drahé je v kontexte A) vytážiť novú jednotku zlata.

Uvažujme zároveň opäť, že zlato slúži jedine na monetárne účely, aby nás zatiaľ nevyrušovali iné faktory. Predpokladajme, že zlato nemá priemyselné využitie. Budeme postupovať takto. Najprv si popíšeme vplyv A) objavovanie úroku, vplyv B) popíšeme následne. Tento postup je zvolený preto, aby sme si uvedomili vplyv daných faktorov osamotene. A nezabúdajme, že v kontexte reality, by to bola nejaká kombinácia vplyvov A), B) a samozrejme dopytu po priemyselnom využití zlata, ktorá by nakoniec bola výsledkom situácie.

Ako sme si popísali vyššie, v katalaktickom systéme (platia v ňom dohody, dlh je vymáhaný, právo tu funguje) musí byť zákonite po zlate z hľadiska monetárneho dopytu relatívne stabilný záujem, avšak zlato ako peniaze nemá prečo hrať nejakú významnú úlohu. Monetárny dopyt po zlate musí byť slabý aj keď stabilný. Banková činnosť totižto efektívne nahrádza potrebu vyššieho množstva zlata; historicky napr. škótsky bankový sektor dokázal fungovať aj pri 1% rezervách zlata. Banky v konkurenčnom a slobodnom prostredí teda vedú úspešne znížiť potrebu po zlate zo strany monetárneho dopytu. Dopyt po dodatočnej jednotke zlata by sa v danom spoločnosti mohol zvýšiť jedine pri nejakých nepredpokladaných ekonomických udalostiach súvisiacich s chybnými dohadmi vo finančnom systéme (zlým odhadom úrokovej miery), resp. nejakej nepredvídanej udalosti, ktorá by spôsobovala, že spoločnosť prestáva veriť dohodnutým finančným záväzkom a bankovému systému.

Keďže sme stanovili predpoklad, že meteority dopadnú do slobodnej spoločnosti, s rozvinutou konkurenciou bankového systému, realizácia chybného predpokladu o doteraz nevyužívaných skrytých úsporách spoločnosti nie je moc na mieste. Rovnako nie je na mieste predpoklad o nejakých výrazných rezervách zlata v systéme. Ľudia ho nepotrebujú. Konkurenčná aktivita bánk a vnímanie úspešnosti bankovej činnosti klientov bánk zobrazujúca sa v ziskovosti daného sektora by mala odhaľovať skutočne vnímanú úrokovú mieru. Úspory (kapitálové zdroje) by mali byť alokované relatívne optimálne (relatívne preto, lebo ani slobodný systém nezaručuje 100% úspešnosť; vždy bude spoločnosť čeliť podnikateľskej neistote).

Ťažiar dokáže dodatočnú jednotku zlata vyťažiť ziskovo jedine v prípade, že existuje zmysluplný dopyt po jeho produkcii zlata. Úroková miera totižto neklesne kvôli novým zásobám zlata, ktoré priniesli meteority. Potenciál vyšších tržieb a poklesu nákladov nerastie ťažiarovi v slobodnej spoločnosti nevyhnutne v prípade, že sú banky úspešné vo svojej činnosti, t.j. rastie kúpna sila zlata a zároveň klesá úrok. To je v slobodnej spoločnosti, kedy je vyšší dopyt po menách (lebo banky sú úspešné) kompenzované poklesom rezerv zlata v bankách. V slobodnej spoločnosti dopyt po zlate = základných peniazoch paradoxne stúpa ak klienti bánk preferujú vyššie rezervy zlata v systéme alebo preferujú indiferenciu od bankového systému. Indiferencia a vyššie rezervy však implikujú práve neúspech bankového sektora. Ak by tento dopyt neexistoval, zlato by sa proste neťažilo. Neoplatilo by sa to. A to z jednoduchého dôvodu. Nikto by zlato od ťažiara nevzal a ten by ho nevedel vymeniť, lebo by zlato nikto nepotreboval. V slobodnej spoločnosti nepotrebujeme toľko zlata = peňazí. Stačia nám kvalitné meny = produkty bankového sektora. V nami popisovanom spoločenstve je totižto banková činnosť dostatočne rozvinutá a zdroje sú alokované relatívne optimálne. Jedine teda, že by sa začali podporovať blbosti a nezmyselné projekty. To však nie je v súlade s predpokladom o rozvinutom bankovom systéme (uvidíme, čo sa stane v druhom príklade, politického vplyvu na finančný systém).

Z toho vyplýva, že dopad meteoritov by nemusel vôbec spôsobiť nejaký dodatočný dopyt po zlate. Ak by aj bola konzistencia meteoritov na zlato výdatná, tak by to spôsobilo skôr elimináciu starších baní a ťažobných projektov s vyššími nákladmi. Staré menej výdatné bane by sa zavreli a ťažba by sa presunula k meteoritom. Avšak meteority by mohli ostať aj šťastí nedotknuté, resp. by sa ťažilo z nich zlato len do výšky prirodzenej potreby nového zlata v spoločenstve a v kontexte uzavretých neziskových baní z minulosti. Vyššie ceny v systéme by mohli nastať jedine v prípade, že nové zlato vyvolá v ľuďoch nejakú formu predstavy, ktorá spôsobí, že budú podporované aj nezmyselné projekty, ktoré by časom krachovali, čo by sa prejavovalo v zmenách kúpnej sily a zmenách cien v spoločenstve.

V tomto prípade sa jednalo o popis vplyvu kúpnej sily zlata na ťažbu zlata; t.j. hľadisko A). Čo však samotné náklady ťažby? Pristúpme k popisu problému z hľadiska B) a to tak, že A) kúpnu silu a dopyt po zlate predpokladajme. Predstavme si situáciu tak, že meteority skutočne prinesú na Zem obrovské množstvo zlata a v takej obrovskej výdatnosti žil, že relatívne náklady ťažby výrazne poklesnú. Jednoducho niečo také aké niekolkonásobný Klondike. Situácia, kedy sa na trh môže naraz a skokovito dostať veľa zlata kvôli tomu, že pridanie dodatočnej jednotky je extrémne jednoduché. Čo sa bude v spoločenstve diať potom?

Porastú ceny. Nie však ekonomicky distorzne. Prirodzene. Keďže v našom katalaktickom spoločenstve má zlato kúpnu silu a je v bankovom systéme potrebné, avšak zároveň ho na Zem meteority priniesli vo veľmi veľkom množstve a zároveň sme si teda stanovili predpoklad toho, že nová jednotka zlata môže byť získaná relatívne lacno, premietne sa to do zmien cenovej hladiny statkov vyjadrovaných v zlate, resp. cien meny bankového systému, ktorá je konvertibilná do zlata. V katalaktickom spoločenstve sa táto zmena cenovej hladiny s vysokou pravdepodobnosťou prejaví veľmi rýchlo. Do akej miery? Dovtedy, kým sa marginálne náklady na ťažbu nevyrovnajú marginálnym výnosom z ťažby zlata. Nastanú pritom v ekonomickom spoločenstve nejaké formy nekatalaktických distorzií? Keďže sa jedná o prírodný úkaz, hovoriť o nekatalaktických distorziách by nemalo význam. A to aj z toho hľadiska, ak by niekomu na pozemok meteorit nepadol a niekomu by naopak padol. Jednalo by sa vtedy proste o „relatívne šťastie jedného“ a „relatívnu smolu druhého“. Relatívnu preto, pretože by sa ekonomický

systém daného spoločenstva so zmenou situácie vysporiadal zmenou cenovej hladiny. Kúpna sila zlata je určovaná prostredníctvom sprostredkovania dlhovej výmeny. Množstvo zlata v systéme má len kalkulačný efekt. Výsledkom zmien cenovej hladiny by však bolo jediné. V určitom momente by sa ťažba opätovne zastavila a bola závislá opätovne len od dopytu po novej jednotke zlata. Čiže výsledok by mohol byť opätovne veľmi podobný ako v prípade A); časť meteoritov a zlata v nich by ostala ležať ako potenciálne zásoby zlata.

Samozrejme v realite by sa prejavovali tieto dve situácie v nejakej vzájomnej kombinácii a rovnako by boli ešte ovplyvnené priemyselným dopytom po zlate; ten však nemá vplyv na zmeny kúpnej sily zlata ako peňažnej jednotky, mal by len vplyv na to, či by sa zlato ťažilo a v akej miere.

Ako je vidno, meteority by teoreticky nemuseli spôsobiť nič, resp. presunúť ťažbu z existujúcich baní k meteoritom, resp. zmeniť čiastočne cenovú hladinu v spoločenstve (avšak to len vtedy, ak by padali ako nugety na záhrady ľuďom). Čo nám v našom popise ostáva popísať? Ostáva nám ešte nové zlato z meteoritov politicky zneužiť. A o tom je vlastne popis toho, čo by sa stalo, ak by meteority dopadli do politicky ovládaného bankového systému (niečoho, čo máme i dnes).

V politicky ovládanom systéme má zlato = peniaze upravený význam voči tomu, na čo by slúžilo v katalaktickom systéme. Význam a dopyt po zlate v takomto systéme vyplýva z toho, že zlato = peniaze, dokáže zabezpečovať v prípade politicky spôsobených problémov vo finančnom systéme ľuďom potrebnú likviditu. Zlato umožňuje byť ľuďom nezávislými na politicky ovládanom finančnom systéme. Zlato je tu rovnako priamou konkurenciou bankovej činnosti. Treba však upozorniť, že v prípade politického vplyvu v spoločenstve, má konkurencia zlata a bankového systému trocha iný charakter, ako konkurencia zlata a bankového systému v katalaktickej spoločnosti. Kým v katalaktickom spoločenstve je to o rozložení rizika súvisiaceho s úspešnosťou / neúspešnosťou bankového sektora odhaľovať výšku úrokovej miery a optimálne využívať vzácne ekonomické zdroje spoločenstva, čo podlieha klasickému podnikateľskému riziku na konkurenčnom trhu, tak v politicky ovládanom spoločenstve je zlato poistka voči veľmi vysokej miere istoty toho, že ekonomické zdroje spoločenstva nebudú využívané optimálne, čo zvyšuje riziko správneho fungovania finančného systému a vedie k tomu, čo dnes pracovne nazývame kríza.

Dôvody pre tieto tvrdenia súvisia v princípe s troma oblasťami „záujmu“ politikov. Po prvé, s priamou formou regulácie finančného systému, ktorá má dopad na optimálnosť jeho fungovania. Po druhé z hľadiska toho, že politicky ovládaný ekonomický systém má výrazný daňový, regulačný a právny vplyv aj na podnikateľské a ekonomické projekty ľudí v spoločenstve. Čo sú vlastne ekonomické činnosti, ktoré finančný sektor podporuje a od ktorých je závislá kúpna sila mien. Projekty potom nie sú závislé len od samotných podmienok úverov a od šikovnosti bankárov odhadovať budúcnosť, ale i od toho, ako veľmi politici v ekonomickom spoločenstve regulujú a zdaňujú samotnú ekonomickú činnosť, ktorá je finančným sektorom úverovaná. A samozrejme platí, že čím viac, tým náročnejšia je obsluhu dlhu a tým je následne i vyššia miera chybovosti finančného systému, čo má potom priamy dopad na kúpnu silu peňazí – kolaps dlhu znižuje ich kúpnu silu. No a tretím dôvodom je to, že samotné verejné autority dnes výrazne pôsobia v ekonomických väzbách. A dokonca sú aktívne v aktivitách, ktoré nemajú nič spoločné s nejakou formou ekonomickej užitočnosti. Kým stavenie ciest, či poskytovanie vzdelávania sú ekonomické aktívy, ktoré sú ekonomicky

zmysluplné (a mali by priestor i v slobodnej spoločnosti), tak aktivity ako je byrokracia, prerozdeľovanie bohatstva, či nedajbože jeho likvidácia v podobe vojnového konfliktu, sú vysoko neefektívne ekonomické aktivity. Pri tých prvých sa môžeme zamýšľať, či ich trh bude vedieť poskytovať efektívnejšie alebo nie (skôr áno). Ale tie druhé sú priamo ekonomicky škodlivé. A práve tieto druhé priame aktivity verejného sektora majú dopad na úspešnosť / neúspešnosť finančného systému a tým i na kúpnu silu peňazí. A keďže je aj štát dlžník a aj štát realizuje ekonomickú činnosť, tak aj štát môže skrachovať, resp. neobsluhovať svoj dlh. Čo umocňuje vplyv na zdravie finančného sektora.

Čo sa týka nášho prípadu, že meteority dopadnú do ekonomicko-politického spoločenstva, tak je v princípe jedno, či by bolo zlato postavené mimo finančný systém (ako je tomu dnes vo forme fiat systému), alebo by bolo jeho integrálnou a vnímanou súčasťou (nejaký politicky ovládaný fiduciary media systém). Dopyt po zlato v tomto spoločenstve existuje. Pád meteoritov by ho dokonca mohol výrazne zvyšovať.

Aj v politickom systéme platia obdobné pravidlá, aké platia v katalaktickom systéme. S jediným rozdielom. Politické authority vedia meteority znárodniť, privlastniť si zlato a politicky ho zneužívať. Výsledok kúpnej sily zlata by bol potom závislý od toho, na čo a ako ho politici použijú. Ak napr. identickým spôsobom ako v 16 storočí španielska koruna zneužila striebro z Nového sveta na splácanie svojich dlhov, kedy bolo striebro integrálnou súčasťou finančného systému, kúpna sila nášho zlata z meteoritov by klesala. Klesala by úmerne tomu, ako efektívne by vedeli politici na jednej strane zlato získať a na strane druhej ako moc a na aké ekonomické hlúposti by zlato využívali. Španielska koruna ním napr. financovala vojny a získavala ho prostredníctvom otrockej práce domorodého obyvateľstva. Niet divu, že súvisiace storočie/ia bolo spojené s rastom cenovej hladiny a poklesom kúpnej sily striebra.

Ak by zlato nebolo integrálnou súčasťou finančného systému a meteority by padali do spoločenstva s dnešným fiat systémom, kedy je cena zlata vyjadrovaná v nejakej fiat mene, a ak by sme stále predpokladali negatívny vplyv politických elít na ekonomické spoločenstvo, tak by bola situácia identická, len opticky mierne odlišná. Za predpokladu, že politické elity financujú blbosti vo fiat mene a ako kolaterál používajú vyťažené zlato, tak by kúpna sila fiat meny samozrejme klesala. A klesala by samozrejme i kúpna sila zneužívaného zlata. Opticky by sa to však javilo tak, že cena zlata vyjadrená vo fiat mene stúpa. A to z toho dôvodu, že pokles kúpnej sily fiat meny by bol rýchlejší. Lebo fiat mena sa dá ľahšie zneužívať ako zlato. Kúpna sila zlata by však vo svojom relatívnom vyjadrení rovnako klesala, oproti potenciálnemu stavu ekonomických väzieb v katalaktickej spoločnosti.

Záver

Aj keď sa v článku venujeme hypotetickej situácii pádu zlatých meteoritov, na pozadí tohto myšlienkového experimentu, je možné vidieť, čo ovplyvňuje ťažiarov zlata ťažiť v prípade, že je zlato vo finančnom systéme považované za peniaze, resp. je mena finančného systému konvertibilná do zlata. Rovnako je možné z uvedeného logicky vyvodzovať, prečo by ťažba Bitcoinu v prípade, že by bol Bitcoin peniazmi skolabovala, čo popisujem v článku „*Čo by sa stalo, ak by bol Bitcoin peniazmi? Zanikol by.*“ A ako je z nášho myšlienkového experimentu vidno, kúpna sila peňazí je závislá od toho, do akej miery máme slobodný a konkurenčný finančný systém. Pretože aj v prípade dopadu zlatých meteoritov by sa kúpna sila zlata = peňazí menila v závislosti od toho, ako veľmi zlato slúži na slobodné dohadovanie si obchodných

výmenn na dlh a naopak ako veľmi je politicky zneužívané na financovanie ekonomicky nepotrebných aktivít.

Matúš Pošvanc, 21.12.2018

Karpiš, J. Zlé peniaze.

Pošvanc, M. Čo by sa stalo, ak by bol Bitcoin peniazmi? Zanikol by.

Pošvanc, M. Cantillonove efekty.

Pošvanc, M. Problém kúpnej sily peňazí a jej objektivizácie Mises-Rothbard-ovou vetvou rakúskej ekonomickej školy alebo prečo Bitcoin nie je a ani nebude peniazmi.